

השקיפה ממעון קדשך מן השמים

השְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ פֶּאֶסֶר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתֵּינוּ אֲרָץ זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ: (דברים פרק כו פסוק טו).¹

משנה מסכת מעשר שני פרק ה

משנה ו: ערב יום טוב הראשון של פסח של רביעית ושל שביעית היה ביעור.² כיצד היה בעור? נותנין תרומה ותרומת מעשר לבעלים, ומעשר ראשון לבעליו, ומעשר שני והבכורים מתבערים בכל מקום. ר' שמעון אומר הביכורים ניתנין לכהנים כתרומה ...

משנה ז: במנחה ביום טוב האחרון היו מתודין.³ כיצד היה הודוי? "בערתי הקדש מן הבית" (דברים כו) - זה מעשר שני ונטע רבעי. "נתתיו ללוי" - זה מעשר לוי, "וגם נתתיו" - זו תרומה ותרומת מעשר,⁴ "לגר ליתום ולאמנה" - זה מעשר עני הלקט והשכחה והפאה, אע"פ שאינן מעכבין את הודוי.⁵ "מן הבית" - זו חלה: **משנה יג:** "השקיפה ממעון קדשך מן השמים" - עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה מה שהבטחתנו: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל" - בבנים ובבנות. "ואת האדמה אשר נתתה לנו" - בטל ובמטר ובולדות בהמה. "כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש" - כדי שתתן טעם בפירות.⁶

תלמוד ירושלמי מסכת מעשר שני פרק ה הלכה ה

אמר רבי הילא: כעס הוא לפני המקום מי שהוא אומר עשיתי והוא לא עשה.⁷ מעתה מי שהוא מפריש מתודה מי שאינו מפריש לא יתודה? כהדא דתני: עד השקיפה היו אומרים קול נמוך, מיכן והילך היו אומרים קול גבוה.⁸

מדרש תנאים לדברים פרק כו פסוק טו

"השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל" - עשה בשבילנו. ואם אין את עושה בשבילנו: "ואת האדמה" - עשה בשביל אדמתנו. ואם אין את עושה בשביל אדמתנו: "אשר נתת לנו" - עשה בזכות תורתנו. ואם אין את עושה בזכות תורתנו: "כאשר נשבעת לאבותינו" - עשה בזכות אבותינו. ואם אין את עושה בזכות אבותינו עשה למען שמך הגדול שנקרא עלינו, שנאמר: "ואתה בקרבנו ה' ושמך עלינו נקרא אל תניחנו" (ירמיהו יד ט).⁹

¹ פסוק תפילה-ברכה זה חותם את פרשת ביעור מעשרות הבאה מיד לאחר פרשת הביכורים שבראש פרשתנו. פרשת ביעור מעשרות עצמה, מתחילה שלושה פסוקים קודם, בפסוק יב: "כִּי תִכְלֶה לְעֹשֶׂר אֶת כָּל מַעְשֶׂר תְּבוּאָתְךָ בַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שָׁנַת הַמַּעְשֶׂר וְנָתַתָּה לְלוֹי לְגֵר לִיתוֹם וְלְאִלְמָנָה וְאֶכְלוּ בְשַׁעֲרֶיךָ וְשִׁבְעוּ".

² מצוות ביעור היא הוצאה מהבית של כל התרומות והמעשרות שהאדם הפריש אך השהה ולא נתן למי שהתרומה או המעשר מיועדים לו: כהן (תרומה), לוי (מעשר ראשון), או עני (מעשר עני). דין מיוחד הוא מעשר שני ונטע רבעי משום שהם שייכים לאדם עצמו, אלא שצריכים להעלותם ולאוכלם בירושלים (או לפדותם). מועד הביעור הוא פעמיים במחזור של שמיטה (שבע שנים), כפי שהמשנה מסבירה.

³ לפעולת הביעור, מתווספת גם פעולה של אמירה או הצהרה: "בערתי הקודש מן הבית" (מזכיר את האמירה בפרשת ביכורים שקודמת לפרשתנו), והיא הנקראת ויודי בלשון חז"ל. ויש הפרש זמן בין הביעור לוויודי בשל החג שבו היו עולים לרגל ויכולים לאכול את מעשר שני ונטע רבעי בחג בירושלים.

⁴ כהנים הם גם לויים.

⁵ שאין לקט, שכחה ופאה מעכבים את הוויודי, משום שלא נאמר בהם "נתינה", אלא "עזיבה". ראה פירוש קהתי במקום.

⁶ פירוש זה של המשנה את מילות הפסוק, נותן מעין תוקף וחגיגות לדברים. מה שמתחיל כוויודי ואפילו כהתנצלות והסבר שנהגתי כשורה ועשיתי ככל שאני מצווה, הופך בפסוק שלנו לתפילה, כמעט-דרישה מהקב"ה שכשם שאנחנו קיימנו את חלקנו בעסקה, כך גם אתה כעת תמלא את חלקך. השווה עם האמירה של הבאת הביכורים בפרשה הקודמת, בפרט הפסוק המסיים, בהכנעה והודאה רכה לפני המקום: "וְעַתָּה הִנֵּה הַבְּאֵתִי אֶת רְאִשֵׁי פְרֵי הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי ה' וְהִנְחֹתוּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִית לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ". ראה גם "שתתן טעם בפירות" כאן, כסמל ליישוב הארץ ובניינה, מול "וניטל טעם הפירות" כסמל לחורבן ודלדול היישוב בארץ, סוף מסכת סוטה, מח ע"א.

⁷ המקרה שהתלמוד דן בו הוא תקנה של יוחנן כהן גדול כדי להתגבר על הבעיה שהעם לא היה מקפיד בכל פרטי ביעור מעשרות. חלקם הקפידו על תרומה לכהן, אבל זלזלו במעשר ראשון ללוי, במעשר שני ובמעשר עני. ולמרות שלא כולם הקפידו על פרטי דין הביעור, עדיין התוודו ואמרו את הפסוקים, כולל: "בערתי הקודש מן הבית" והסיום: "השקיפה ממעון קדשך".

⁸ כיון שלא כולם בערו את המעשרות ולא יכלו לעשות שקר ולומר את הוויודי ומאיך לא רצו לבייש את אלה שלא ביערו, מצאו פשרה: אמרו בשקט את החלק של הוויודי עד "השקיפה". משם, היינו את הפסוק שלנו, אמרו כולם בקול רם.

⁹ השווה נוסח זה עם נוסח המשנה לעיל. האמירה הבוטחת כמעט-דרישה של המשנה, הופכת כאן למעין תחינה מדורגת ונסגנית, אם לא למען זה, אז לפחות למען זה, כולל הסיימת המזכירה לנו את: "אבינו מלכנו, עשה למענך אם לא למעננו". והקשר עם הפסוק בירמיהו דורש הסבר והמאיר עינינו יבורך.

תלמוד ירושלמי מסכת מעשר שני פרק ה הלכה ח

רבי הונא בר אחא בשם ר' אלכסנדרא: בוא וראה כמה גדול כוחן של עושי מצות, שכל השקפה שבתורה ארוכה וזה בלשון ברכה... רבי יודה בר פזי פתח בה: אבוא בגבורות ה' אלהים כתיב... אילו שהן באין מכח המצות ומעשים טובים לפני הקב"ה.¹⁰

רש"י בראשית פרק יח פסוק טז

"ווישקיפו על פני סדום" - כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדש (דברים כו טו), שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת רוגז לרחמים.¹¹

שמות רבה פרשה מא סימן א

"ויתן אל משה ככלותו לדבר איתו"¹² - כך פתח ר' תנחומא בר אבא: "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים" (דניאל ט ז) - מהו כן? א"ר נחמיה: אפילו בשעה שאנו עושין את הצדקה, מביטים אנו מעשים שלנו ויש לנו בושת פנים. אין לנו שעה שאנו באין בזרוע, אלא בשעה שאנו מוציאים מעשרותינו, שנאמר: "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית" (דברים כו יב). מה כתיב בסוף הפרשה: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל וכו'".¹³

אמר ר' אלכסנדרא: גדול כוחם של מוציאי מעשרות שהן הופכים את הקללה לברכה. אתה מוצא, כל מקום שכתוב בתורה: "השקיפה" לשון צער הוא, כמו שאתה אומר: "וישקף ה' אל מחנה מצרים... ויהום את מחנה מצרים" (שמות יד כד). וכן בסדום, שנאמר: "ויקמו משם הגנשים וישקפו על פני סדום" (בראשית יח טז) חוץ מזו. אמר רבי אלכסנדרא: גדול כחן של מוציאי מעשרות שהם הופכים דבר ארירה לברכה, שנאמר: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל".¹⁴

¹⁰ בדקנו ומצאנו (כמעט) את כל ההשקפות בתורה והן לא תמיד מתאימות לכלל זה. הראשונה, בראשית יח טז לפני הפיכת סדום: "ויקמו משם הגנשים וישקפו על פני סדום", וודאי היא השקפה לרעה (לאריה). אבל מיד לאחריה, בראשית יט כח, אברהם משקיף על סדום: "וישקף על פני סדום ועמרה ועל כל פני ארץ הכנען" וקשה לומר שזו השקפה לרעה (אברהם גם מתקן שם תפילת שחרית). גם השקפת אבימלך על יצחק ורביקה, בראשית כו ח: "ויהי פי ארכו לו שם הימים וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון", קשה לומר שהיא לרעה. שוב, בקריעת ים סוף, שמות יד כד, ודאי היא השקפה לרעה: "ויהי באשמרת הבקר וישקף ה' אל מחנה מצרים", ואולי כך גם בפרשת בלק, במדבר כח: "ויקח בלק את בלעם ראש הפעור הנשקף על פני הישימון". עוד מצאנו בספר במדבר כא כ: "ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימון", אך זו אפשר לומר שהיא קביעה גיאוגרפית סתמית ואין בני אדם או הקב"ה מעורבים בה (ואי לכך נתעלם מהשקפות נוספות דומות לזו). הירושלמי מגביל עצמו לתורה, אך הרוצה להרחיב למקרא כולו, ימצא את השקפת אם סיסרא בעד החלון (שופטים ה כח), השקפת מיכל על דוד כשהוא מפזז ומכרכר לפני ארון ה' (שמואל ב ו טז) ובדומה לכך השקפת איזבל כאשר יהוא שועט לעבר יזרעאל (מלכים ב ט ל). כולן, השקפה לרעה, כולן, אגב, של נשים דרך החלון. השקפה נוספת לרעה מצאנו בירמיהו ו א: "כי רעה נשקפה מצפון ושבך גדול". לעומתם, ראה את השקפת ארונה היבוסי על דוד ואנשיו הבאים לקנות את הר הבית (שמואל ב כד ו, דברינו [קניית הר הבית](#) ביום ירושלים), הקב"ה המשקיף על בני האדם: "לראות היש משפיל דרש את אלהים" (תהלים פקלים יד ונג), הרעיה "הנשקפה כמו שחר" (שיר השירים ו י) ועוד. נראה שהירושלמי מתכוון בעיקר להשקפת סדום ופרעה שבתורה, כפי שנראה במדרש שמות רבה להלן, ולא חש לכל השאר. ואנחנו רק ניצלנו הזדמנות זו להשקיף על כל ההשקפות שבמקרא ודי לנו בכך.

¹¹ מקור רש"י גרסה דינקותא זה הוא במדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת וירא יח טז: "כל מקום שנאמר השקפה לרעה, חוץ מהשקיפה ממעון קדשך (דברים כו טו), שבשביל שהם נותנים תרומות ומעשרות לבעליהם חוזרת מדת הפורעניות לברכה". ושניהם, רש"י והמדרש מבוססים על הירושלמי הנ"ל. מיקום דרשה זו בפרשת סדום איננו רק משום שזו השקפה הראשונה בתורה. יש כאן, מן הסתם, גם מסר מוסרי-חינוכי. רש"י עומד בספר בראשית פרשת וירא, בהשקפה הרעה על סדום שענים הייתה צרה בעניים ובמעוטי יכולת (ראה המדרשים על הפסוק: "הקצקתה הבגה אלי עשו פלה", בראשית יח כ) ומפנה אותנו לספר דברים, להשקפה הטובה של מי ועל מי שמקיים את מצוות מתנות עניים ומוציאי מעשרות שנצטוו בתורה. ראה גם משנת רבי אליעזר פרשה יא עמוד 216 שמזכיר עוד השקפה לרעה ומחבר גם אותה עם ההשקפה לטובה של פרשתנו: "מדת בשר ודם, לא במה שהוא מכה הוא מרפא, מכה באזמיל ומרפא ברטייה. אבל הקב"ה אינו כן, אלא בדבר שהוא מכה בו הוא מרפא. הכה בהשקפה, שנאמר: ויהי באשמורת הבקר וישקף ה' אל מחנה מצרים וגו', ובמה מברך? שנאמר: השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך".

¹² על בסיס פסוק זה מנתינת התורה למשה אחרי ששהה בהר ארבעים יום, מפתח המדרש את הרעיון הכללי של נתינת וקבלה מהאדם לקב"ה. כמו הפסוק: "וממדבר מתנה" וכמו: "מיד נתנו לך" וכו'. וכבר זכינו להשלים את הדף [מייד נתנו לך](#) בפרשת ויקהל.

¹³ שונה היא מצוות מתן תרומות ומעשרות מכל מצוות צדקה (מכל מצווה אחרת?). בכל מצוות צדקה שאדם עושה (בכל מצווה אחרת?), אין לו פנים לדרוש את שכר המצווה. רק בעבור מצוות נתינת מעשרות והוצאתם (ביעורם) יש לאדם הזכות והעמידה, "לבוא בזרוע", לדרוש גמול על מעשיו. ראה הפסוק במלאכי ג י: "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר... ובחוננוי נא בזאת" וכל המדרשים הרבים עליו, כגון הגמרא בתענית ט ע"א: "ומי שרי לנטייה להקב"ה? והכתיב: לא תנסו את ה'! - אמר ליה: הכי אמר רבי הושעיא: חוץ מזו, שנאמר: הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחוננוי נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די". הבסיס לכך הוא הפסוק בתורה: "עשר תעשר את כל תבואת זרעך וכו'" (דברים יד כב) והדרשות כגון זו שבשבת קיט ע"א: "עשר בשביל שתעשר". ראה דברינו [לא תנסו](#) בפרשת ואתחנן.

¹⁴ דרשה זו מסתמכת על הירושלמי מסכת מעשר שני פרק ה הלכה ח שהבאנו לעיל ומפתחת אותה. אלא שמישהו שינה כאן "קצת" את הנוסח במטרה להעצים את מצוות מעשרות. ראה לשון הירושלמי לעיל: "... בוא וראה כמה גדול כוחן של עושי מצות... אילו שהן באין מכח המצות ומעשים טובים לפני הקב"ה". האם רק שינויי גרסה "קלים" כאן, או הבדלים משמעותיים?

אמר ר' ברכיה: אפילו בשעה שאנו מביטים במעשינו יש לנו בושת פנים. כיצד הוא הדבר? אלא בנוהג שבעולם, אדם נותן שדהו לאריסות, והוא נותן זרע ונותן פעולה, והוא חולק עמו בשוה.¹⁵ אבל הקב"ה ישתבח שמו ויתעלה זכרו, אינו כן. אלא, העולם וכל אשר בו שלו, כמו שאתה אומר: "לה' הארץ ומלואה" (תהלים כד א) - הארץ שלו, הפירות שלו, והוא מוריד גשמים ומפריח טללים, כדי לגדלם. והוא משמרם והוא עושה כל דבר. אמר להם הקב"ה: לא אמרתי לך שתתן לי אלא אחד מעשרה - מעשר, אחד מחמשים - תרומה, הוי: "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים".¹⁶

מדרש תנחומא (בובר) פרשת כי תבא סימן ב

"היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות את החוקים האלה וגו'".¹⁷ מה כתיב למעלה מן הענין? "השקיפה ממעון קדשך מן השמים" (דברים כו טו). אמר ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינא: כמה מתחטאין ויש להם פתחון פה לעושי מצות. אדם יש לו עסק אצל המלכות, פעמים שהוא נותן כמה ממון, עד שמגיעין אותו אצל המלך, כיון שהגיע אצל המלך, ספק עושה לו שאילתו, ספק אינו עושה לו שאילתו. אבל הקב"ה אינו כן, אלא אדם יורד לתוך שדהו, רואה אשכול שביכר, תאינה שביכרה, רימון שביכר, מניחו בסל. ועמד באמצע השדה ומבקש רחמים על עצמו ועל ישראל ועל ארץ ישראל, שנאמר: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו', ולא עוד אלא שהיה אומר איני זז מכאן, עד שתעשה צרכי היום הזה, שכתוב אחריו: "היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות את החוקים האלה". אמר ריש לקיש יוצאה בת קול ואומרת תשנה לשנה הבאה כיום הזה, כאדם שהוא נותן פרי חדש לחבירו, ואומר יהי רצון שתשנה ותתן לי לשנה הבאה.

מסכת סוטה דף לט עמוד א

שאלו תלמידיו את ר' אלעזר בן שמוע: במה הארכת ימים? אמר להן: מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא, ולא פסעתי על ראשי עם קודש, ולא נשאתי כפי בלא ברכה. מאי מברך? אמר רבי זירא אמר רב חסדא: אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה. כי עקר כרעיה מאי אמר? יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל לא יהא בה מכשול ועון. וכי מהדר אפיה מציבורא מאי אמר? אדבריה רב חסדא לרב עוקבא ודרש: "ריבונו של עולם, עשינו מה שגזרת עלינו, עשה עמנו מה שהבטחתנו". "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו'".¹⁸

שבת שלום

מחלקי המים

¹⁵ צד אחד, בעל הבית, נותן את הזרע (והשדה, והכלים - ההון) והצד השני (האריס) נותן את העבודה והם חולקים ביניהם שווה בשווה. זה הסכם האריסות שביניהם.

¹⁶ והמדרש ממשיך שם ודורש את "לך הצדקה ולנו בושת הפנים" בדרשות רבות ושונות. ראה שם. תזכורת: כל המדרש הזה הוא כאמור לעיל, בפרשת כי תשא על הפסוק: "ויתן אל משה ככלותו לדבר איתו". ואנחנו עוסקים בפסוק: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים". ר' ברכיה אינו מדבר כלל על מה שהקב"ה כביכול חייב לאדם, על כך שיש לאדם עמידה מול הקב"ה בתפילה ובקשה לברכה. הדרשה כאן היא כול כולה מה האדם חייב לקב"ה. יחסי הקב"ה והאדם אינם כיחס אריס - בעל הבית. אין שוויון ואין השוואה. המעשר אינו משהו מיוחד. כל מה שהאדם נותן אינו אלא החזרה של מעט מן המעט של הטובה שהקב"ה נותן לו. גישה דומה ראינו במדרשים על מצוות העומר, ראה ויקרא פרשה כח וכן דברינו **מנחת אומר לעומר** בפרשת אמור. כנגדן, עומדים מדרשים רבים בשבח עבודת האדם וחלקו בתיקון העולם ונתינתו, כביכול, לקב"ה. ראה גם המדרש על האריס (ויקרא רבה ה ח) שהבאנו בדברינו **יוצאים לרצות את בוראם** ביום הכיפורים. ואנו נלך בדרכו של ר' נחמיה שבראש המדרש האומר: מה כתיב בסוף הפרשה: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ונאמר לך דרוש בפסוק זה.

¹⁷ פסוק זה מופיע לאחר הפסוק שלנו, אבל הוא בהחלט עניין אחר. ראה .... אך זהו בדיוק המוטיב של המדרש הזה, אשר שוזר את שלוש הפרשות הראשונות של פרשת כי תבוא

¹⁸ השתרבות הפסוק שלנו שמקורו בוויזי של ביעור מעשרות לברכת כהנים, דורשת הסבר. כיצד זה נכנס הפסוק "השקיפה" לתפילת הסיום של ברכת כהנים? התורה אומרת: "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם" (במדבר ו כז). במה אברכם? מה הברכה שהקב"ה מברך אותנו בזכות ברכת כהנים? כפשוטו, ברכת כהנים עצמה. כל מה שהכהנים אומרים, הקב"ה יקיים: "יברך ה' וישמרך ... וישם לך שלום". מפי הכהנים לידו ומעשיו של הקב"ה. מדוע צריך, אם כך את ברכת "השקיפה"? נראה להסביר זאת על פי מדרש במדבר רבה שהבאנו בדברינו **כה תברכו את בני ישראל** בפרשת נשא. אומר מדרש במדבר רבה פרשה יא סימן ב: "בשעה שאמר הקב"ה לאהרן ולבניו: כה תברכו את בני ישראל, אמרו ישראל לפני הקב"ה: ריבון העולמים, לכהנים אתה אומר שיברכו אותנו? אין אנו צריכים אלא לברכותיך ולהיותינו מתברכים מפיך, זהו שכתוב: השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל (דברים כו טו). אמר להם הקב"ה: אף על פי שאמרתי לכהנים, שיהיו מברכים אתכם, עמהם אני עומד ומברך אתכם. לפיכך הכהנים פורשים את כפיהם, לומר: שהקב"ה עומד אחרינו". ברכת "השקיפה" היא ברכה ישירה בין הקב"ה ועם ישראל. ברכה "שבאים בזרוע", עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה את חלקך. עם ישראל רוצה להתברך ישירות מפי הקב"ה, בזכות מעשיו, ולא באמצעות הכהנים. לפיכך הכהנים הם שמסיימים ואומרים את ברכת "השקיפה", לסמן שהכל הוא בעצם מפי הגבורה והם אינם אלא כלי ואמצעי. כל זאת, לשיטת ר' נחמיה בשמות רבה לעיל ואחרים. אבל ר' ברכיה (גם הוא בשמות רבה לעיל), יאמר בדיוק ההפך. ברכת "השקיפה", כולה חסד מלמעלה, בחינם. וזה הקשר לברכת כהנים.